

BEDECS LÁSZLÓ

A mese a lélekben lakik

Boldizsár Ildikó Meseterápia című kötetéről

Azt régóta tudjuk, hogy a mese az irodalom legősibb formája. Azt is tudjuk, hogy a mesék ma is az első találkozást jelentik az irodalommal: remélhetőleg nincs is olyan gyerek, akinek ne mesélnének, vagy aki nem látna, hallana, olvasna meséket – sokkal hamarabb, mint bármi mást. Tudjuk, hogy mindennek milyen jelentősége van: az anyanyelv tanulása, a fantázia kibontakozása, a gondolkodás szabadabbá válása és persze a külső és belső világok iránti megnyílás mind-mind a mesékkal kezdődik. Különösen fontosak a népmesék, melyek ugyan nagyon hasonlóak, mégis egy-egy nép lelkének lenyomatai, de általában is mitikus tudást örökítenek át generációról generációkra, mesélőkről mesehallgatókra, akikből aztán szintén mesélők lesznek egyszer. Az azonban új felismerés, hogy a mesék gyógyítani is képesek: lelki betegségeket, kapcsolatokat, de akár fizikai fájdalmat is.

Boldizsár Ildikó új könyvében a mesék segítségével végzett terápia elmélete és gyakorlatába vezeti be olvasóit. Elmondja, mit jelent a mesékben rejlő tudást felfedezni, és hogyan lehet ezt a tudást saját problémáink megoldásához segítségül hívni. Elgondolkozik azon, miként ismerheti fel valaki egy-egy mesében önmagát, avagy mit árul el valakiről a kedvenc meséje, a kedvenc hőse. Szót ejt arról, hogyan lehet a legismertebb mesékről szóló beszélgetések során felismerni egy-egy ember szorongásait és félelmeit, megoldásra váró, de sokszor a lélek mélyén, megfogalmazatlanul romboló problémáit. Avagy hogyan lehet ezeket a felismeréseket pozitív kódként a gyógyítás céljaira felhasználni. Hogyan lehet legyőzni a bennünk lakó sárkányt, hogyan ismerhetjük fel az ehhez szükséges, mindannyiunkban meglévő varázserőt, vajon minek felel meg az életünkben a táltos paripa, a fele királyság, a gonosz mostoha, a hétmérföldes csizma?

A szerző mintegy két és fél évtizede foglalkozik mesékkal. Két saját mesekönyvén kívül tizennégy másikat állított össze és rendezett sajtó alá, valamint olvasókönyveket írt az általános iskola alsó tagozata számára. Tavaly szeptemberben az ő tervei és elképzelései szerint, az ő irányításával nyílt meg a Balaton-parti Paloznakon a nemes egyszerűséggel „a világ első meseterápiás központja”-nak nevezett, önmagában is fantasztikus intézmény, mely gyerekek és felnőttek számára nyújt lehetőséget az önismeret fejlesztésére, az önkép kialakítására, vagy épp átrajzolására. Boldizsár 2004-es *Mesepoétika* című könyve már tartalmazta a mostani munka alapjait, elméleti kereteket és konkrét meseelemzéseket, mesekönyvkritikákat közölt. Ám el kellett telnie újabb hat évnek, hogy mindez a terápiás gyakorlaton és az egész országot behálózó népszerű előadás-sorozat során összeérjen, és a mostani kötetben vitaképes anyagként jelenjen meg.

Némiképp meglepő, hogy a teoretikus kérdések esetében elsősorban Propp nyomában járó Boldizsár Ildikó nem teszi fel azt az alapvető kérdést, mi is a mese. De ennek bizonyára az az oka, hogy ugyan felsorolhatóak lennének a meseszöveg bizonyos karakterisztikumai, illetve azok a differenciák, amelyek ezt a szövegvilágot megkülönböztetik minden más fikciós szövegtől, talán elmondható lenne, melyek a mese-mivolt létrejöttéhez szükséges és elégséges feltételek, de épp a fogalom komplexitása miatt ennek nem lenne a könyv céljaival releváns eredménye. Azt azonban rögzíti, hogy a mese egyik alapvető meghatározottsága, hogy kizárólag racionális, fogalmi apparátussal nem befogható, azaz mindig marad egy, szavakkal nehezen megközelíthető terület, amit nevezünk akár „mesei lényegnek”, vagy a mese metaforikus, szimbolikus síkjának is. Ráadásul Boldizsár nem is általában a mesékről beszél, hanem azok egy szűkebb köréről: a népmesékről, illetve az olyan folklorizálódott műmesékről, mint amilyenek Andersen vagy Oscar Wilde történetei. Rögtön a könyv elején leszögezi ugyanis, hogy a népmeséket a felnőtteknek szóló szövegeknek tekinti, melyek bonyolult és nehéz életproblémákkal foglalkoznak, miközben a műmesék ettől a néhány kivételtől eltekintve életkori sajátosságokat mutatnak be, ráadásul – a megcélzott gyerekek intellektuális képességeihez igazítva – jellemzően csupa kellemes és érdekes eseményt elbeszélő történeteket. De a műmeséssel van még egy fontosabb problémája: a sztereotípiák, melyek nem csak az egyes szereplőkben és azok magatartásában jelennek meg, hanem a mesék nyelvében is. És ebben igaza van: létezik egy elképzelt, vagy még inkább normaként kezelt „gyereknyelv”, illetve egy „gyermeki észjárás”, melyet ezek a szövegek kritika nélkül fogadnak el. A mai műmesékben csak a legritkább esetben vannak valódi ellenségek, veszélyek, küzdelem – azaz, azok eleve megfosztják a mese hallgatóját attól, hogy megláthassa a szövegben a világ sokféleségét, barátságatlanabb arcát, az élet egyébként legyőzhető nehézségeit.

Mert pontosan ez lenne Boldizsár Ildikó valódi témája: az élet nehézsége, melyre a mesehallgatás felkészítheti a gyerekeket, és amelynek a megértéséhez és legyűréséhez a felnőtteknek segítséget nyújthat a mese. Merthogy a mitikus hiedelemvilág, a csodák szerepének felértékelődése, a csoda mint a természet működésének legmagasabb rendű megnyilvánulása csak a népmesék sajátja. Ezért választja kutatása tárgyául épp ezeket.

A meseterápia, ha jól értem, egy-egy konkrét szöveg közös olvasásáról szól. A szöveget vagy maga a páciens hozza, vagy a terapeuta ajánlja. Az olvasás hozszoát a megoldandó probléma szabja meg, lehet akár egy, vagy netán két év is, épp amennyit az értelmezés megkíván. Boldizsár számos esetet leír, de közben magukról a szövegekről beszél, nagyon-nagyon érdekesen, nyitottan, lelkesen, a felfedezés örömét megosztva. Megtudhatjuk, hogy ha például valaki a *Hófehérkét* hozza magával, azt a problémát járják körül, vajon hol hibázik Hófehérke, mennyiben felelős ő maga a sorsáért. Vajon az az alma, amit nem tud lenyelni, milyen megoldatlan életproblémákat jelent? Vajon az üvegkoporsóból, ebből a se nem élő, se nem halott állapotból hogy lehet kiszállni? Ha valaki más a kisgömböc történetét olvas-

sa, azon gondolkoznak, hogyan kerülhet valaki egy másik ember akarata alá, milyen a kiszögélyes gyomrában az élet, és mi kell a szabaduláshoz. Ha a *Hamupőz*kéről beszélgetnek, az előkérdés az, vajon milyen szituációba képzelet magát az ember: a konyhába, vagy a bálba? Vajon valóban szeretne-e a lány a bálba menni, vágyik-e a „királyfira”, vagy épp arról lenne szó, hogy a munkába menekül előle?

Az útnak indulás, a konfliktusok és a bonyodalmak vállalása, a próbatételek sora, a segítők (emberek és tárgyak) felismerése, az ellenféllel való tényleges küzdelem és végül az újjászületés – nagyjából ez az az út, amelyet a terápiában részt vevőnek be kell járnia, és amit a mesehősök egyenként és külön-külön is bejárnak. A könyv minden egyes állomásnak hosszú oldalakat szentel, és ezekből szépen kibomlik, mit is kell ellenfélnek tekintenünk, mi is lehet a küzdelemben segítség, mi akadály és a többi. A könyv vége felé olvashatunk három esettanulmányt is, egy-egy tipikus történetet ötven körüli, sikeres, de boldogtalan cégvezetőről, kétgyerekes, rákbeteg asszonyról és a harmincas, öngyilkossági kísérletek szélén álló lányról. És jönnek az ezekhez tartozó mesék: *A csillagszemű juhász*, *A kis hableány*, *A hófehérke*. Ez a három történet a könyv csúcspontja, ezekből látszik igazán, hogyan működik, miként alkalmazkodó és pontosan mire jó a Boldizsár Ildikó által elgondolt és sikeresen alkalmazott módszer.

Én mégis szívesebben olvastam azokat a részeket, ahol a meséknek a gyerekekre gyakorolt preventív vagy szorongásoldó hatásáról van szó. Nagyon szépen ír Boldizsár például a mesékben megjelenő családmodellekről. Nem csupán arról, hogy a mesék végén a hős általában családot alapít, hogy sokszor az a megpróbáltatások célja, hogy elnyerje a királylány kezét, hanem arról is, hogy milyen jó és rossz anyaszerepek, és furcsa módon ritkábban megjelenő apaszerepek figyelhetők meg a mesékben. Hogy miért van mindig három testvér: ha egyke hallgatja a mesét, a két nagyobb testvér helyébe az apa és az anya kerülhet. Éles szemmel veszi észre, milyen funkciója van a mesék egy fontos típusában a gyerektelenségnek, hiszen mindegy, hogy egy uralkodónak vagy egy szegény embernek nincs gyereke, így is, úgy is felbomlik a rend, a birodalom, vagy csak a ház romlásnak indul, az apai és anyai szerepet nem gyakorló pár fokozatosan elveszíti uralmát a saját élete felett, önbecsülésük romlik. A születendő utódért épp ezért mindenféle kompromisszumra hajlandóak, tündér-keresztanyákkal és rossz boszorkányokkal is egyezkedhetnek, és ennek aztán alkalmasint, mint Csipkerózsika esetében, a gyerek látja kárát.

Boldizsár Ildikó könyve tehát nagyon sokat tud a meseirodalomról, az interpretáció lehetőségeiről, a mesék társadalmi szerepéről, illetve a személyes életekben viselt feladatiról, de nem annyira irodalmi, mint inkább lélektani munka a mostani könyve. Dolgozik a mesékben felhalmozódott tudással, számtalanszor utal a szövegek hagyományára, de célja a mese gyógyító erejének bemutatása ezeken keresztül. Az azonban ebből a könyvből is világosan látszik, hogy bizonyos, ha a mesék mindennapos társsunkká válnak, nemcsak önmagunkat, hanem az irodalmat is jobban fogjuk érteni.

(Magvető, Budapest, 2010)